

zene in sovražene od naših sosedov Lahov, katerim se svojo zvestobo do našega presvitlega vladarja podiramo iredentarske njihove mreže, če nam podá svojo dobrotljivo roko v pomoč, katera siplje pouk in napredek uže nad sto let med naše kranjske sorodne brate.*)

Gospodarske novice.

* *Razstava perjadi in ptičev* bo v Gradcu od 17. do 21. aprila t. l. Sprejemajo se v razstavo: kokoši, golobi, goske, race, purani, pegatke (Perlhühner), tiči pevci, tiči zavaljo lepšega, pitana in zaklana perjad, spisi perutninoslovski, orodje, kletke, kobače, valivnice itd. Naglašá se do 6. dne aprila pismeno (Kanzlei des steiermärkischen Geflügelzucht-Vereines in Graz, Schmiedgasse 25). Naglašene živali in reči imajo se doposlati od 15. do 17. aprila t. l. Premije so nastavljene: svinje zlate, sreberne, bronaste, priznalne diplome. Ob koncu je izžrebanje 300 loterijskih dobitek!

* *Preiskovalno semensko štacijo* osnovala je družba kmetijska na Dunaji, kjer po določeni tarifi vsakojaka semena do čista preiščejo in potem zanesljivo presodijo ali veljajo kaj, ali pa da trgovci ž njimi le kupce sleparijo. Kdor se hoče ovega zavoda poslužiti, naj se obrne na sledeči napis ali adresu: Samen Kontrol-Station in Wien, VIII., Reitergasse 19.

* *Novo jabelko* vzredil je slavni nemški sadjerejec dr. Lukas; dal mu je ime „Kronprinz-Rudolfsapfel“, ter priporoča ovo novo sorto. Pravi tudi, da je vzrok, zakaj sadno drevje ne rodi več tako rado, kakor nekaj, sledeč: pogosto je zemlja izpita v sadovnjakih, treba jih je toraj dobro gnojiti, prestare sadovnjake opustiti in nove narediti; mnogo pa so krive tudi oslabele sorte; treba jih toraj z novimi in krepkimi nadomestiti.

Koliko koristi dober, koliko škoduje slab kovač.

Pod tem napisom je v gospodarstveni prilogi prinesel „Slov. Gosp.“ po „Steier. Landbote“ poslovenjen članek dr. Klingan-a, c. kr. deželnega živinozdravnika štajarskega, iz katerega sledeče vrstice priobčimo tudi našim bralcem.

„Konjem je kopito velevažen ud. Konj brez dobrega kopita izgubi mnogo ali vse od svoje vrednosti. Zato je velika odgovornost naložena kovačem, ki imajo konje kovati. Zamorejo namreč s pametnim ali nespametnim podkovanjem konju določiti njegovo vrednost. Razne države so veliko važnost dobrih kovačev uže davno priznale. V našem cesarstvu mora vsak preskušnjo napraviti, predno se mu podkovska obrt dovoli, se vé najrajši takrat, če je prošnik obiskoval kakošno podkovsko šolo. Na pruskem Nemškem mora vsak podkovski pomagač in učenec poprej podkovsko šolo obiskavati. Ondi je tudi res mnogo takošnih šol. Tudi pri nas so leta 1872. osnovali pri vojakihih 6 takošnih šol. Nekateri dežele pa vzdržujejo tudi za vojaške učence podkovske učilnice, na pr. Kranjska, Tirolska, Koroška itd. Temveč začuditi se moramo, da smo na Štajarskem lani izgubili svojo podkovsko šolo, ki je vendar od leta 1842. sem dovolj uspešno svojo velevažno nalogo izvrševala! Ko bi imeli same ali vsaj mnogo dobrih kovaških mojstrov, ki tudi izvrstno konje podkovati znajo, ne bila bi še tolika škoda za razpuščeno šolo. Toda kje imamo takošnih mojstrov? Malo jih je in naši konji se veči-

del slabo kujejo, kar nam pri vseh razstavah očitajo, žalibog, pogosto zeló po pravici! Kajti pogosto zadenemo ob takih prilikah na konje, ki bi sicer bili mnogo vredni, ker so čednega trupla, lepe postave, al noge jim je nevešč kovač skvaril, na škodo posestniku pa tudi deželi.“

Jezikoslovne stvari.

Pojasnilo o neki točki moje terminologije.

V letošnjem Matice slovenske letopisu čitam na str. 171. pod besedo Počiváj iz izvrstne potne torbe g. Erjavca tako:

„Počivaj je: der Ruhepunkt, in zatorej bi se tudi: padaj, der Einfallspunkt, moglo reči, a nikoli ne: padišče, kakor ima Cig. v term., ker obrazilo „išče“ zaznamenava ploskve ali plase (Flächen), a ne toček (punktov): lanišče, bojišče itd.“

Ne vem prav, je li ta opomnja od g. prof. Erjavca ali od prijatelja njegovega na glasu etimologa, a slutim, da od tega. Ko bi od g. profesorja bila, čudil bi se jaz temu ne malo, ker sem to obrazilo ali tvorko, kakor Hrvatje pišejo, v vseh podobnih slučajih prevzel iz hrvatske terminologije, pri kateri je sodeloval tudi on sam ter mora bolje vedeti nego jaz, s katerih razlogov se je v rečeno terminologijo vzprijelo baš to obrazilo.

Jaz sem našel, da so v Matičinih znanstvenih knjigah in v hrvatski terminologiji, ki mi je služila za vzor, nemški z besedo Punkt sestavljeni izrazi vsi poslovenjeni s pomočjo obrazila „išče“ ter sem se temu načelu, temu sistemu radovoljno podvrgel, bodoč prepričan o veliki važnosti, ki jo tukaj ima doslednost, ako hočemo, da nam se, kakor je potrebno, i slovenska i nemška terminologija vtisne v spomin in rekel bi vsvesti. Pristavim naj tu, da v moji terminologiji stoji: Einfallspunct, padišče (kroat. T.), — kar se je piscu vzvidelo zamolčati, a pristavek ta pomeni, da jaz tukaj odgovornost zavračam na hrvatsko terminologijo.

Ne veljá tu ustaviti se pri enem samem izrazu in iskati mu slovenskega prevoda, nego treba je v mislih pregledati vso preobsežno skupino podrobnih nemških sestav, in najti obrazilo vsem prilično. Ako Einfallspunkt imenujete padaj, kako porečete: Brennpunkt, Eis- ali Gefrierpunkt, Gesichtspunkt, Mittelpunkt, Schmelzpunkt, Schwerpunkt, Siedpunkt, Südpunkt, Thaupunkt itd.

Rekel sem gori, da ne vem za trdno, zakaj se je v teh primerih vzprijelo „išče“; ali zdi se mi, da zaradi doslednosti, ker je isto obrazilo bilo uže v slovstvu obveljalo pri nekaterih takih sestavah, na pr. ognjišče za Brennpunkt, središče za Mittelpunkt, težišče za Schwerpunkt, stališče za Standpunkt itd.

A naposled je pomisliti še eno. To načelo je sprejeto v knjige, knjige so razdane med narod; za Boga, ne pedirajmo vedno, kar je enkrat postavljeno; ne parajmo ponoči, kar je sešito podnevi, kakor je delala Penelopa, ali ona z dobre namere. Imejmo tudi v tem enkrat en „počivaj“!

To, da obrazilo „išče“ pokazuje bolj na ploskev nego na točko, ne brani vzprijeti ga tudi v tem zmislu ker se usus loquendi malenkosti ne bojí; niti gre povsod za matematičen punkt, nego mnogokrat prav za ploskev, kakor na pr. pri Eispunkt, Siedpunkt; — a glavna hiba v vsem zgornjem umovanju je ta, da ni poprej dokazano po analogiji, da obrazilo aj zaznamenava točko.

Po istem, ako ne trdnejem umovanju bi jaz dokazal, da je padišče za Einfallspunkt prav. Za počivaj *

*) Kolikor jej bo moči, gotovo prav rada. Vred.

vaj smo zvedeli stoprv zdaj, a za besedo počivališče vemo uže davno. Gutsmaen (Klagenfurt, 1789) na pr. jo uže ima. Jaz umujem torej tako“:

Počivališče je: der Ruhepunkt, in zatorej bi se tudi moglo reči: padišče der Einfallspunkt, a nikoli ne padaj, ker nas obrazilo aj napotuje na neko razdaljo, na pr. streljaj, lučaj, stežaj, počivaj (dva počivaja daleč, Erj.), torej padaj Fallweite; ali pa tudi jednokraten čin, na pr. slučaj, peljaj seaa, tečaj ali tičaj lanú (kar se ga enkrat vtakne v jamo sušilnico na lesu), vršaj (kar se snopov na enkrat ovrši, Vuk), tečaj (ein Cursus, Jahrgang), kolebaj, zamašaj, njihaj itd., torej padaj der Akt des Fallens. — —

Počivaj, počivališče in počivalo (Vuk) vse je eno in isto niti zaznamenava katero izmed njih bolj nego drugo punkta, kajti na punktu ali bōdu, kakor pišejo Čehi, bilo bi počivanje neprijetno. — —

Tudi lanska torba se mene dotika nekoliko na str. 143 „Letopisa“ pod besedo lag. „V lag = počasi: vlažen dež = pohleven dež, a ne „moker“, kakor je mislil Cigale. Glej Wolfov besednjak, str. 1320.“

Na to vidimo, kaj pravi ta Wolfov besednjak!

Stoji tam: ein sanfter Regen, pohleven dež, dežek, nach Vodnik auch vlažen (eig. feucht) dež. Očita mi se tedaj pristavek feucht, kar pa pisec nekako neverno prevaja (prelaga) z „moker“, češ, moker dež je smešno! Ali jaz bi rekel, da vlažen dež (brez poluglasnika med v in l) utegne pomeniti dež, katerega poleg blagodejne vlažnosti ne spremljajo druge zle okolnosti, kakor ga rade, na pr. vihar, babje pšeno, toča itd. Da vlažen res pomeni feucht, to je istina (glej starosl., ruske in srbske slovarje, tudi Pater Marcus jo ima), a da vlažen dež pomeni v lag gredoč dež, to je gola hipoteza, stoji torej hipoteza proti izvestnosti ali gotovosti! A da se je naš jezikoznavec tudi v tem prenaglil in da mu je bilo pustiti ali — (recimo po njegovem uku, kajti dobrih ukov se mi ne glušimo) — ostaviti pri miru mene in Wolfov besednjak, najočitneje svedoči češčina, katerej vlaga pomeni Feuchtigkeit in pa warmer Regen (Šumavski), in odtod vlažný feucht in tudi lauwarm. Vsak kmet po Českem in Moravskem razume vlažný dešt' v zmyslu toplega dežja, ki zemljo lepo vlaži (prim. starosl. slov. zemlja vlažit se). To dokazuje, da vlažen izvira premo iz vlaga (ki uže po Vodniku pomeni tudi Regen, glej Wolf. besed. str. 1250) in da ni sestavljen iz v in lag.

Toliko v svoj zagovor ne iz prepirljivosti, nego v pojasnenje stvari.

V ostalem je moja največa želja, daj Bog vrlemu g. Erjavcu zdravje in daj veselje, napolniti nam vsako leto toli zanimljivo torbo svojo; dalje želim, da bi med duhovnimi gospodi in učitelji po drugih slov. krajih našel on trudaljubnih posnemalcev, ki bi po njegovem zgledu nabirali narodnega blaga. Kako koristno bi to bilo in kako lahko?! Saj je vsakemu omikancu znana copia verborum, s katero se zadovoljava naša literatura; čim torej začuje kdo izraz, kakoršnega knjiga nema, zapiši ga brž in pošlji zbirko Matici ali v kak časnik. *)

Cigale.

Rimska stolica zaščitnica blagovestnikov slovanskih v boji z nemškimi škofi.

Spisal Ivan Lavrenčič.

I.

Glavni steber frankovske oblasti nad Sloveni bila je nemška duhovščina, katera se je bolj pečala s poslom politikov pri naših očetih, nego s poslom misijonarjev. Dokler je tedaj ona tū bivala, ni se moglo pričakovati niti duševnega niti telesnega blagostanja. Skušali so jih knezi slovanski (Rastislav v Devini na Moravskem, Svatopluk, stričnik Rastislavu, v Nitri in Kocelj na Blatnem) odstraniti in nadomestiti z drugimi narodnimi. V to svrho prosijo l. 862.—863. cara grškega Mihaela dušnih pastirjev in učiteljev večih jezika slovanskega. Car zadosti njihovi prošnji ter pošlje jim še istega leta brata solunska, ki sta uže pridobila Kozare in Bulgare katoliški veri. Z radostnim srcem sprejmó ju knezi; ljudstvo se ju oklene in popusti nemške svečenike. Kmalu si pridobita nezvenljivih lavorik bodi si na polju duševnem, bodi si na polju svetovnem. Po njih se je ukoreninilo krščanstvo, po njih oživelo slovstvo slovansko, kajti ona sta začetnika pismenosti in književnosti naše, sploh ž njima je napočil beli dan resnice in svetovne olike.

Kaj pa nasprotniki, nemški duhovni in njihovi vladniki? Zavidljivi bogati setvi in bojé se za svoje prvenstvo, vržejo se na naša sv. brata kot vrane na sokola, ter pikajo in črnijo ju na desno in na levo. Dolže ju, da kratita njihove pravice; tako pasovski svečeniki sè svojim škofom gledé Morave in solnigraški s svojo nadvladiko gledé Panonije. Dalje tožijo ju, da zapeljujeta ljudstvo in opravljata službo božjo v jeziku barbarskem; z eno besedo utopili bi ju, če bi li mogli, v žlici vode. Ali vrli knezi naši sè sv. bratoma postavijo se jim v brau, ter skušajo doseči pri rimski stolici popolno neodvisnost cerkve od nemških škofov; dobro vedé, da bodo, če se jim to posreči, tem lažje otresli tudi v političnem obziru jarem nemške sužnosti. Česar so želeli, so tudi deloma dosegli. Rimska stolica, nepristranska mati vseh narodov, usliši njihove prošnje in je prava zaščitnica blagovestnikov naših proti tujim navalom do konca nju življenja.

Nič ni tako skrito, da ne bi bilo kedaj očito. Glas o vspešnem delovanji naših apostolov širi se daleko, ter pride tudi do ušes rimskega papeža Nikolaja I. (858.—867.). Piše jima pohvalno pismo, vabi in kliče ju v Rim, kajti prepričati se je hotel o nju pravoverstvu in potem posvetiti ju v škofa. Polno radosti je nju srce, ko dobita častno vabilo, da se smeta pokloniti namestniku Kristovemu, in to kakor nalašč. Menila sta namreč uže prej svojevoljno se podati na dolgi pot in sicer prvič, da bi izročila rimski stolici kosti in ostanke papeža in mučenika sv. Klementa († 100), katere je našel filozof Ciril v Kerzonu na poti h Kozarom leta 861.; drugič, da bi dobila potrjenje za prevod sv. pisma in drugih cerkvenih knjig na jezik slovenski, in naposled si izprosila neposrednje naravnost od papeža cerkveno poslanstvo med Sloveni.

Napotita se tedaj precej l. 867. v Rim in vzameta sabo 50 učencev svojih z namenom, da bi bili tamkaj v mašnike in dijakone posvečeni. Ali nista še v Rimu, ko jima naznanijo zvonovi bližnjih cerkvá 13. listopada istega leta smrt vélikega papeža Nikolaja. Za naslednika mu je izvoljen ravno na sv. večer Hadrijan II. (867.—872.), mili oče sv. bratoma. Sprejme ju slavno in častno, kot največje svetne dostojanstvenike; a gotovo ne brez važnih vzrokov. Prišla sta se mu poklonit moža, ki sta pridobila v kratkem tako velik narod

*) S to željo sklada se popolno tudi podpisano vredništvo, naj bi se po slovenskih pokrajinah raztreseno narodno blagó po zgledu gosp. prof. Erjavca nabiralo in na svetlo dajalo. Ni dvombe, da bi „Matica“ dragoceno blagó rada sprejela v svoje listine, pa tudi „Novicam“ bi dobro došlo.